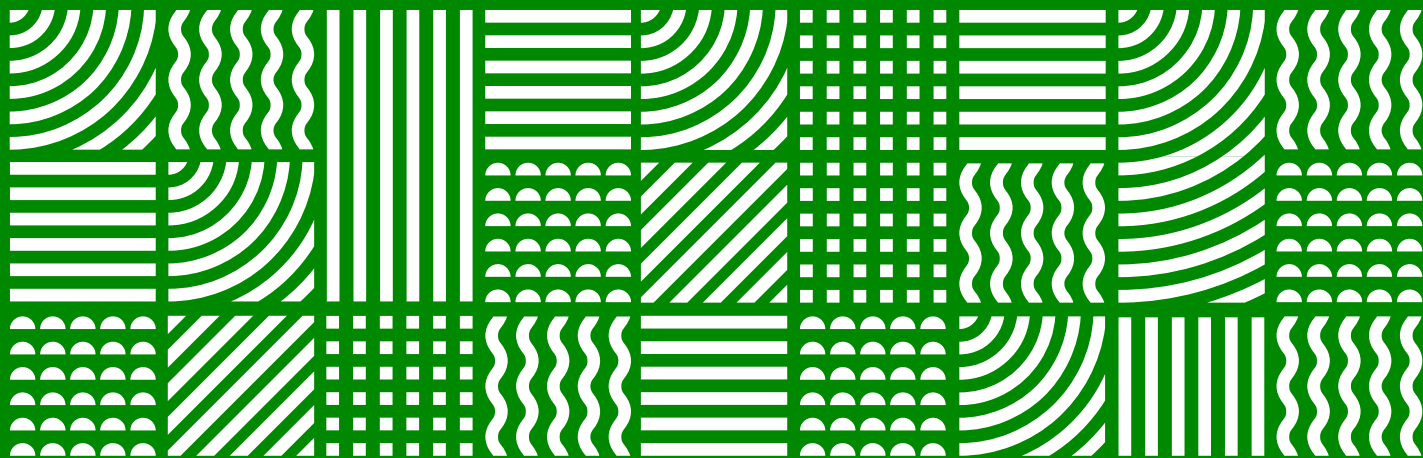

Jaarverslag Annual Performance Report NSP 2024

Inhoud

Voorwoord	4
1. Inleiding	6
2. Resultaten 2024	8
2.1 Slimme veerkrachtige landbouw	12
2.2 Milieu, biodiversiteit en klimaat	17
2.3 Brede plattelandontwikkeling	32
2.4 Kennis en innovatie	37
2.5 Communicatie en Netwerk	42
Bijlage	44

Voorwoord

In 2023 is de nieuwe programmaperiode van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van start gegaan. Nederland heeft hieraan een nationale invulling gegeven met het Nationaal Strategisch Plan (NSP). De kern van het GLB en ons NSP is belonen van toekomstbestendig boeren. In dit programma zit veel geld, inmiddels ongeveer 6 miljard euro. Geld van de EU, het Rijk, provincies en waterschappen en inmiddels ook extra of aanvullende middelen van Rijk en provincies. Het programma is opgebouwd met allerlei subsidie-mogelijkheden ofwel interventies waar geld aan verbonden is. Primair voor boeren maar ook voor organisaties waarbij boeren en soms andere partijen in het landelijk gebied samenwerken. Voor deze interventies zijn met de EU concrete afspraken gemaakt over de resultaten die behaald moeten worden. Daarmee wordt het bereik van het GLB getoond en meetbaar gemaakt met indicatoren. Over die resultaten leggen we jaarlijks verantwoording af aan de Europese Commissie via het “Annual Performance Report (APR)”. Dit is het publieksverslag van die APR

Het programma is in 2024 fors op stoom gekomen. Veel interventies zijn al opengesteld. Er is grote belangstelling, een aantal regelingen is overschreven. Om zoveel mogelijk aanvragen te honoreren is een deel hiervan opgevangen door het schuiven

van financiële middelen in de tijd of aanvullende, extra, financiering. Dit verslag is een weergave van deze openstellingen en de resultaten. Om een indruk te geven van een aantal openstellingen zijn direct betrokkenen geïnterviewd. Zij geven met specifieke voorbeelden ook inzicht in de praktische invulling en mogelijkheden van deze interventies.

Twee belangrijke interventies voor verduurzaming zijn het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en de eco-regeling. Deze eco-regeling is relatief nieuw in het programma. Carla Overgaauw (RVO) geeft in haar interview een inkijkje in deze regeling, Jetze Genée en Jeroen de Vries (provincie Fryslân) doen dat voor het ANLb.

Het programma biedt nadrukkelijk mogelijkheden voor een brede plattelandsontwikkeling en ondersteuning van leefbaarheid van het platteland. Zo wordt ondersteuning geboden aan lokale bedrijven en het verbeteren van de infrastructuur en educatie. Niet alleen in de landbouw, maar ook op het gebied van toerisme en cultuur. Een voorbeeld wordt gegeven in het interview met Anke de Vries. Zij is LEADER-coördinator in West-Friesland. Een belangrijke doelgroep van het programma zijn de ‘Jonge landbouwers’. Voor hen is er een aantal specifieke interventies zoals ‘Vestigingssteun’ en ‘Samenwerking voor generatievernieuwing’.

Natuurlijk mag 'Kennis en Innovatie' niet ontbreken. Belangrijk hierin zijn het Agrarisch Kennis en Innovatiesysteem (AKIS) en het European Innovation Partnership (EIP). De verwachting is dat in deze programmaperiode zo'n 330 projecten zullen starten.

Kortom, er gebeurt veel en een groot aantal boeren en organisaties is betrokken bij het GLB. Daarmee is het programma goed op weg. Daar zijn we trots op. De resultaten die we hier beschrijven zullen de komende tijd vertaald gaan worden naar impact. Ofwel, wat bereiken we nu bijvoorbeeld ten aanzien van de vergroeningsdoelen? Want daar is het uiteindelijk om te doen. Ook daar zullen we over rapporteren en publiceren. Ik wens u veel leesplezier!

Henk Reinen
Directeur Regieorganisatie GLB

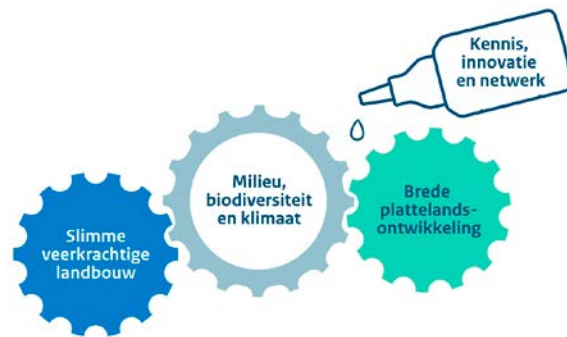
1. Inleiding

Het jaarverslag van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is een belangrijk instrument voor het focussen op de doelen. Jaarlijks inzicht in de voortgang van het programma biedt de mogelijkheid om proactief te anticiperen op onverwachte zaken en omstandigheden. Het biedt stakeholders de mogelijkheid om met het Rijk, de provincies en de waterschappen in contact te treden over het NSP mochten zij daartoe de noodzaak voelen.

Het NSP richt zich op prestaties en resultaten door middel van output- en resultaatindicatoren. Deze indicatoren meten de voortgang van het programma en zijn door de interventiestrategie gekoppeld aan de 10 doelen van het GLB. Nederland heeft met de Europese Commissie afgesproken welke mijlpalen zij jaarlijks, en streefcijfers met het gehele programma, wil behalen voor elke indicator.

Zoals hierboven benoemd draagt het programma bij aan de 10 specifieke doelen (SO) van het GLB, welke zich focussen op 3 hoofddoelen:

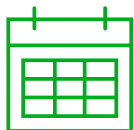
- Slimme veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

Aan de hand van deze hoofddoelen gaat het jaarverslag in op de voortgang van de verschillende subsidieregelingen.

Lees meer over het NSP op de website [netwerkplatteland.nl](https://www.netwerkplatteland.nl)

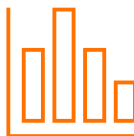
Het jaarverslag is een samenvatting van het Annual Performance Report:

Elk jaar wordt er een Annual Performance Report (APR), in samenhang met de jaarrekening opgesteld. En tegelijk ingediend bij de Europese Commissie met daarin de voortgang van het programma.

Het APR over financieel jaar 2024, het officiële EU-boekjaar, gaat over de financiële declaraties in de rapportage periode 16 oktober 2023 tot 15 oktober 2024.

Voortgang van het programma wordt gemeten aan de hand van gerealiseerde financiën, output- & resultaatindicatoren. Hiervoor zijn jaarlijkse mijlpalen opgenomen in het NSP en een totale streefwaarde voor aan het einde van de programmaperiode.

Het APR en de jaarrekening gaan alleen over de activiteiten, waarvoor een betaling heeft plaatsgevonden tijdens het financiële jaar 2024. Voorschotten worden niet meegenomen.

Omdat het APR van 2024 gaat over activiteiten waarvoor een volledige dan wel deelbetaling heeft plaatsgevonden in de periode van 16 oktober 2023 tot en met 15 oktober 2024, verwijzen we voor een aantal interventies in dit jaarverslag naar een ander beheerjaar of aanvraagjaar dan 2024. Bijvoorbeeld voor de interventies die onderdeel uitmaken van de directe betalingen, vonden betalingen van aanvraagjaar 2023 plaats in financieel jaar 2024. Hierdoor representeren de cijfers die gerapporteerd worden in het jaarverslag de activiteiten voor deze interventies van 2023. De cijfers van beheerjaar 2024 zullen vervolgens in het APR van 2025 worden gerapporteerd.

De volledige APR lezen? Bekijk [hier](#) het APR van 2024.

Benieuwd naar welke regelingen er nu openstaan of binnenkort opengaan? Kijk op: [Openstellingskalender GLB | Subsidies en openstellingen | Netwerk Platteland](#)

2. Resultaten 2024

In het eerste uitvoeringsjaar 2023 zijn verschillende subsidie-maatregelen voor het eerst opgesteld. Zoals benoemd in het jaarverslag van 2023 kende de start van het nieuwe GLB-programma flinke uitdagingen. Voor de agrariërs betekende de start van het NSP wettelijk aan nieuwe elementen in het programma, zoals de eco-regeling. Ook het inrichten van de systemen voor de 'Gecombineerde opgave' was een grote opgave en ging niet vlekkeloos. Om die reden wordt het kalenderjaar 2023 gezien als een leerjaar en hebben agrariërs eenmalig langer de tijd gekregen om – indien gewenst – hun opgave voor de rechtstreekse betalingen en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB) in te dienen.

Na het leerjaar 2023 zien we dat in het tweede jaar, voor zowel de directe betalingen als ook voor de investerings- en samenwerkingsregelingen, bijna alle interventies nationaal en provinciaal ten minste een keer zijn opgesteld. De uitvoering van het programma is daarmee goed op stoom gekomen. Uit de openstellingen ontstaat het algemene beeld dat er veel interesse is in deelname aan het GLB.

De interventies voor rechtstreekse betalingen zijn in 2023 boven verwachting aangevraagd. Hieronder valt ook de deelname aan de eco-regeling, met meer aanvragers in totaal én meer aanvragers in de 'Goud-categorie' dan vooraf verwacht.

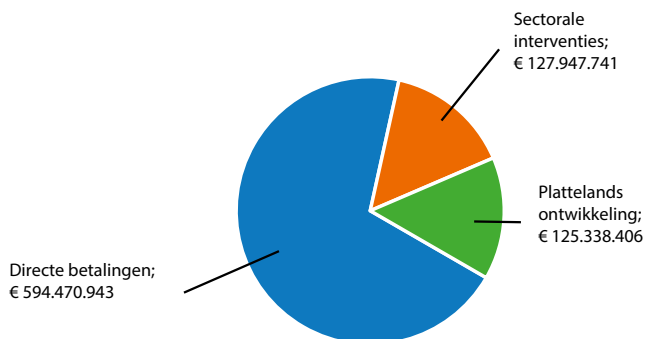
Waar er in financieel jaar 2023 nog amper sprake was van openstellingen voor de investerings- en samenwerkingsregelingen zijn nu, met uitzondering van Productieve investeringen bedrijfsmodernisering, Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling en Samenwerking generatievernieuwing, alle interventies opgesteld. Over het algemeen is bij deze interventies te zien dat het aantal aanvragen het openstellingsbudget overstijgt.

Dit leidt er onder andere toe dat voor de interventies Samenwerking voor EIP en Samenwerking Veenweide en Natura2000 een ophoging heeft plaatsgevonden van het opengestelde budget, door budget naar voren te halen. Daarnaast is er voor Samenwerking EIP 8 miljoen euro aanvullende nationale financiering toegevoegd voor de Ontwerp experimenteellocaties.

Financiën

De financiële declaraties over boekjaar 2024 laten ook zien dat het NSP-programma op stoom komt. In totaal is bijna 848 miljoen euro aan Europese middelen gedeclareerd bij de Europese Commissie.

NSP Declaratie 2024

Aan de directe betalingen is bijna 595 miljoen euro uitgegeven. Daarmee is 98% van het voor financieel jaar 2024 beschikbare budget voor deze interventies uitbetaald.

Voor de sectorale interventies is bijna 128 miljoen euro gedeclareerd in boekjaar 2024. Dit bedrag is vrijwel geheel voor de uitvoering van de sectorale interventie Groente & Fruit. De sectorale interventie voor Producten van bijenteelt is financieel gezien zeer klein.

Voor het ELFPO (Plattelandsontwikkeling) zijn in financieel jaar 2024 de eerste betalingen van deze NSP-periode gedaan en gedeclareerd. In totaal is er ruim 125 miljoen euro verantwoord in het financieel jaarverslag 2024. Het grootste gedeelte van dit bedrag is uitgekeerd voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), via de agrarische collectieven. Ook de jaarlijkse betalingen voor de Brede weersverzekering en het Behoud van zeldzame landbouwhuisdieren hebben plaatsgevonden.

Naast de betalingen die een jaarlijks terugkerend karakter hebben, beginnen de zogenoemde niet-grondgebonden interventies te lopen. Dit leidt tot de eerste betalingen op de kennisregelingen en de vestigingssteun voor jonge landbouwers.

Nieuw in deze NSP-periode zijn de voorschotten die bij een aantal interventies worden uitgekeerd. Deze voorschotten stellen de toegekende projecten in staat om snel op te kunnen starten. Nu vrijwel alle interventies één of meer openstellingen hebben gehad, zijn ook de eerste voorschotten uitbetaald. De interventies Niet-productieve investeringen, LEADER en Samenwerking voor EIP maken hier onder andere gebruik van.

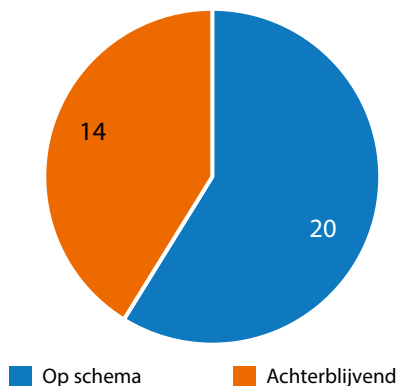
In de bijlage is per interventie de hoogte van de betalingen weergegeven.

Resultaatindicatoren

De realisatie op resultaatindicatoren verloopt in financieel jaar 2024 voor een groot deel van de indicatoren naar verwachting of boven verwachting (zie de grafiek hieronder). Met name door de goede deelname aan de eco-regeling en het ANLb, scoren de resultaatindicatoren gekoppeld aan de groene doelen in veel gevallen boven de mijlpaal voor financieel jaar 2024.

De indicatoren voor Verbetering van de luchtkwaliteit (R.20) en de indicator Dierenwelzijn (R.44) springen er daarbij uit. Ook de resultaatindicatoren gekoppeld aan de sectorale interventie Groente & Fruit scoren goed.

Voortgang resultaat indicatoren

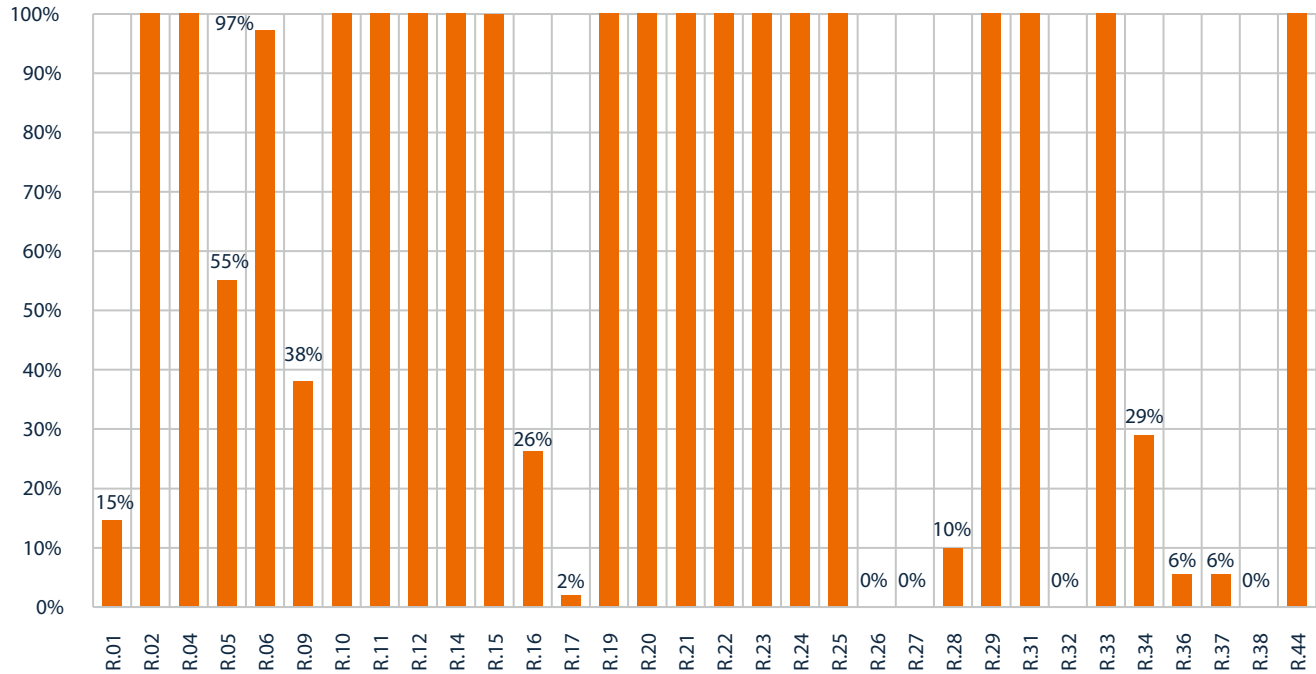
Waar in 2023 veel interventies nog niet waren opengesteld of vertraagd waren, zien we dat dit doorwerkt in de realisatie cijfers van de resultaatindicatoren. Bijna alle interventies zijn ondertussen ten minste één keer opengesteld. En ondanks de goede belangstelling en deelname aan de GLB-regelingen is het effect van die belangstelling nog niet goed zichtbaar in de realisatie op resultaatindicatoren.

Daarvoor zijn verschillende redenen te benoemen, zoals:

- Er hebben nog geen of beperkt betalingen plaatsgevonden voor relevante interventies, die wel zijn opengesteld. Dit gaat bijvoorbeeld om de investerings-, samenwerkings- en kennisinterventies waarvoor nog geen betalingen hebben plaatsgevonden, waardoor bijbehorende resultaatindicatoren geen of lage waardes rapporteren.
- Er is te ambitieus gepland in het NSP waardoor de mijlpalen niet gehaald worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren Bebest land (R.17) en Beheer van landschapselementen (R.34).

In het volledige APR staat in meer detail uitgelegd wat de status van de resultaatindicatoren en de voortgang is.

Voortgang realisatie resultaatindicatoren voor financieel jaar 2024

2.1 Slimme veerkrachtige landbouw

Het eerste hoofddoel Slimme veerkrachtige landbouw binnen het GLB-NSP richt zich, zoals verwoord in de eerste drie (SO1 t/m SO3) van de in totaal tien specifieke GLB-doelen op het versterken van de landbouwsector door duurzame innovaties en technologieën, zoals precisielandbouw en digitale toepassingen. Dit draagt bij aan een leefbaar landbouwinkomen, bevorderen van voedselzekerheid en een beter concurrentievermogen voor boeren. Subsidieeregelingen, zoals de Basisinkomenssteun (BISS) en de investeringssubsidies voor duurzame technologieën, ondersteunen de transitie naar duurzamere bedrijfsmodellen. Daarnaast wordt de positie van de landbouwers in de waardeketen versterkt door regelingen die samenwerking en markttoegang bevorderen voor groente en fruit. Dit zorgt voor een efficiëntere en toekomstbestendige landbouwsector, die beter bestand is tegen economische- en milieu-uitdagingen.

SO1

Een leefbaar
landbouwinkomen
en voedselzekerheid

SO2

Marktgerichtheid
en concurrentie
vermogen

SO3

Positie van de
landbouwers in de
waardeketen

Directe betalingen

De directe betalingen bestaan uit verschillende grondgebonden subsidieregelingen, waarvan de Basisinkomenssteun ofwel de basispremie de bekendste is. Boeren moeten daarbij voldoen aan de conditionaliteitsvoorwaarden om deze grondgebonden betalingen volledig te kunnen ontvangen. Die voorwaarden gelden voor de Basispremie, de Herverdelingspremie, de eco-regeling, Aanvullende inkomenssteun voor jonge boeren, het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en de regeling Zeldzame landbouwhuisdierrassen.

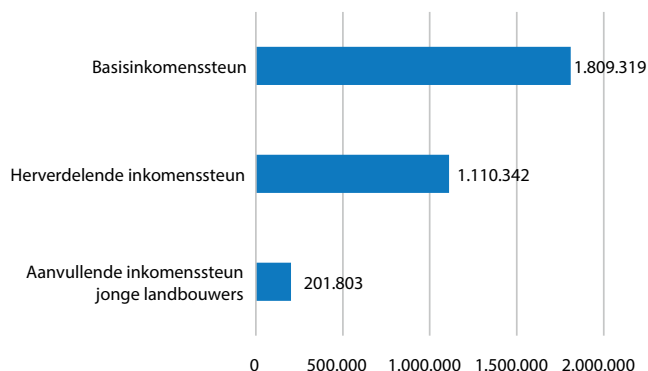
In financieel jaar 2024 vonden voor het eerst betalingen plaats op de interventies voor directe inkomenssteun uit aanvraagjaar 2023. Zoals al benoemd in het APR 2023 is voor de *Basisinkomenssteun* (BISS) een groter aantal hectares aangevraagd dan eerder verwacht en gepland was in het NSP. In de grafieken hieronder wordt aangegeven hoeveel oppervlakte (in hectares) er is aangevraagd en door hoeveel landbouwers.

De *Herverdelende inkomenssteun* (CRISS), de herverdelingspremie betreft het verlenen van een aanvullende basisinkomenssteun aan vooral kleinere en middelgrote landbouwbedrijven.

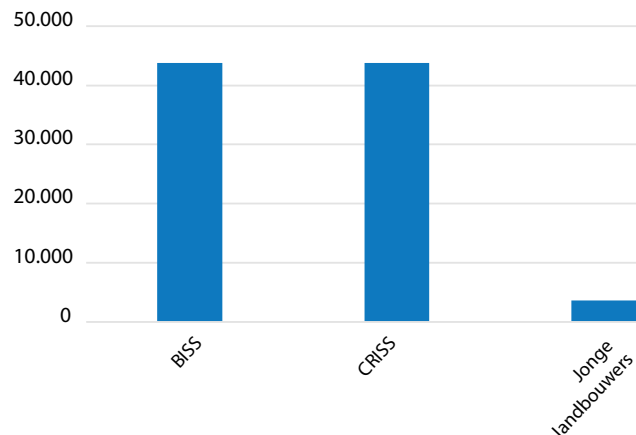
Kleinere landbouwbedrijven zijn extra kwetsbaar, terwijl de kosten voor de transitie naar een verduurzaming van het bedrijfsmodel extra zwaar drukken op het jaarinkomen van deze bedrijven.

Daarom wordt met deze interventie voorzien in een zekere herverdeling van de directe inkomenssteun. Hierdoor hebben kleine landbouwbedrijven gemiddeld meer directe inkomenssteun per hectare ontvangen.

Oppervlakte (in hectares)

Deelname (aantal landbouwers)

De aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers wordt in deze GLB-periode stapsgewijs afgebouwd tot nul. Deze interventie is alleen beschikbaar voor jonge landbouwers die in de vorige GLB-periode hebben deelgenomen en voor wie de maximale periode voor deelname van 5 jaar nog niet is verstreken.

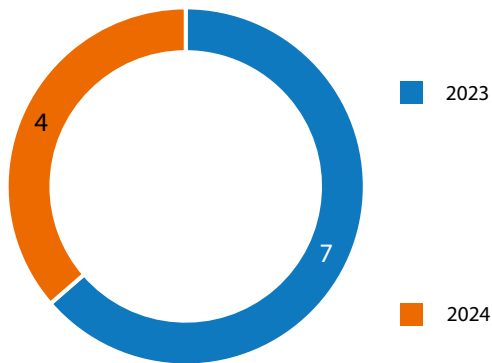

Sectorale interventie Groente & Fruit

De Sectorale interventie Groente & Fruit (SIG&F) is binnen het NSP in 2023 van start gegaan. Binnen deze regeling kunnen producentenorganisaties een operationeel programma indienen en daarmee subsidie ontvangen. Er kan subsidie worden aangevraagd voor verschillende doelstellingen, bijvoorbeeld voor kennisuitwisseling, risicobeheer of klimaatadaptatie.

Nadat in 2023 al 7 producentenorganisaties met hun operationele programma van start zijn gegaan, zijn er in 2024 nog eens 4 producentenorganisaties gestart met hun eerste jaarplan. In totaal zijn er nu 11 meerjarige operationele programma's die deelnemen aan deze regeling, waar in totaal 1.687 telers bij zijn aangesloten. Met name is er subsidie aangevraagd voor duurzame energie (o.a. zonnepanelen) en digitalisering.

Operationele plannen

De coöperatie Fruit Masters is met behulp van het SIG&F-programma begonnen aan de bouw van een nieuw duurzaam servicecentrum, waarover ze in het jaarverslag van 2023 al vertelden. Hieronder geven ze een update over de uitvoering van hun plannen.

Win-win situatie dankzij nieuwe SIG&F-regeling

In de publiekssamenvatting van vorig jaar vertelde Fruit Masters, de grootste fruitcoöperatie van Nederland, over hun plannen om met behulp van de Sectorale Interventie Groente & Fruit (SIG&F) een nieuw duurzaam servicecentrum de hoogte in te bouwen op hun locatie in Geldermalsen. Maartje Vullings, verantwoordelijk voor het SIG&F en corporate social responsibility-beleid van Fruit Masters, geeft een update.

Het full-service bronplatform voor telers en ketenpartners van Fruit Masters is bijna klaar voor gebruik. In juli 2023 werd de eerste paal geslagen en in 2024 werd er in rap tempo een nieuw gebouw neergezet van 23 meter hoog. De nieuwe SIG&F-regeling gaf de

organisatie de kans om duurzaam te investeren in een nieuw sorteer- en verpakkingscentrum: dé plek waar duurzaamheid en efficiëntie samenkomen en waar geavanceerde technologieën én innovaties nieuwe kansen creëren.

Gefaseerd opstarten

Fruit Masters zet zich in voor de hoogste BREEAM-certificering; een keurmerk voor circulaire, gezonde gebouwen, zuinig met energie en grondstoffen, met een minimale impact op het milieu. De bouw van het hoogbouwmagazijn is inmiddels helemaal afgerond, de zonnepanelen zijn geplaatst en de waterzuiveringsinstallatie is klaar voor gebruik. Tijd voor de volgende fase. 2025 staat in het teken van verhuizen: een klus die bedachtzaam uitgevoerd moet worden. Maartje: “Het verhuizen van de afdelingen en machines vergt veel planning. Daarom wordt dit in verschillende fases gedaan. De voorsortering, hoogbouw en de eerste productielijnen zijn inmiddels operationeel. De komende weken worden de rest van de productielijnen naar het nieuwe gebouw verhuisd en opgestart.”

Nieuwste technieken

Door het hele pand worden de nieuwste technieken gebruikt die efficiëntie en rendement verbeteren. Maartje: “Op de nieuwe voorsortering wordt bijvoorbeeld gebruikgemaakt van AI (Artificial Intelligence) voor de kwaliteitsinspectie. De machine verbetert zichzelf continue door het sorteerprogramma te trainen met kunstmatige intelligentie en foto's met gebreken aan te duiden.”

Tussen het hoogbouwmagazijn en de verpakafdeling worden AGV's (Automated Guided Vehicles) gebruikt. Deze robots navigeren via markers op de grond, zodat ze altijd de juiste route rijden. "Op de eerste verdieping, waar de afdeling zachtfruit gevestigd is, wordt er gebruik gemaakt van AMR's (Autonomous Mobile Robots). Deze verplaatsen grondstoffen, verpakkingen en eindproduct van A naar B. Hierdoor wordt het productiepersoneel ontzorgd in het tillen en (her)organiseren van de producten", vertelt Maartje.

Ready, set, GROW

De officiële opening van de Smart Fruit Hub vindt later dit jaar plaats. Onder het motto Ready, Set, GROW wordt de opening van de duurzame, toekomstbestendige Smart Fruit Hub samen gevierd.

Brede weersverzekering

Om weerbaar en veerkrachtig te zijn tegen risico's wordt ook het risicomanagement-instrument de Brede weersverzekering ingezet. In aanvraagjaar 2023 namen in totaal 2.404 agrariërs deel aan de verzekering, dit was minder dan in het NSP was ingeschat. In 2024 heeft een evaluatie van de regeling plaatsgevonden waarin een aantal factoren worden benoemd die een rol spelen. Zo benoemt de sector de onzekerheid over de hoogte van de subsidie (bij meer deelnemers daalt het percentage vergoeding van de betaalde verzekeringspremie), maar wordt er ook op gewezen dat de noodzaak mogelijk niet heel hoog is doordat bedrijven meer preventieve maatregelen nemen of voldoende financiële buffers hebben opgebouwd.

doelstellingen van de EU om de ecologische balans te herstellen en de negatieve gevolgen van de landbouw voor het klimaat te verminderen.

SO4

Klimaatverandering
en duurzame energie

SO5

Efficiënt beheer
van natuurlijke
hulpbronnen zoals
water, bodem
en lucht

SO6

Bescherming van de
biodiversiteit

2.2 Milieu, biodiversiteit en klimaat

Het tweede hoofddoel Milieu, biodiversiteit en klimaat dat wordt uitgewerkt in de volgende drie specifieke doelen (SO4 t/m SO6) van de tien, binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is gericht op het bevorderen van landbouwpraktijken die zowel het milieu en de natuur beschermen als ook bijdragen aan de strijd tegen klimaatverandering. Het beleid stimuleert duurzame technieken die de biodiversiteit op landbouwgrond behouden, bodemerosie tegengaan en de uitstoot van schadelijke stoffen verlagen. Door in te zetten op groenere productieprocessen, zoals efficiënter grondgebruik, vermindering van gebruik van pesticiden en het bevorderen van natuurlijke bodem- en waterbeheerpraktijken, ondersteunt het GLB de bredere

De eco-regeling

De eco-regeling werd in 2023 voor het eerst geïntroduceerd als onderdeel van het NSP. Doordat de betaling van de in 2023 uitgevoerde eco-activiteiten in 2024 plaatsvond, rapporteren we in het jaarverslag van 2024 over beheerjaar 2023.

In het voorjaar van 2023 konden agrariërs met de Gecombineerde opgave zich inschrijven voor deze regeling en daarbij kiezen uit 22 eco-activiteiten. Door combinaties van activiteiten konden aanvragers in aanmerking komen voor een medaille (brons, zilver of goud), elk met een bijbehorende hectarevergoeding. De indiener kiest daarmee zelf welke activiteiten passen bij zijn bedrijf en de percelen.

De 22 eco-activiteiten staan hieronder in de blokken genoemd. De kleur van de blokken correspondeert met een hoofdcategorie van de eco-activiteit in volgorde van boven naar beneden.

Het getal in ieder blok toont de oppervlakte landbouwgrond in Nederland, waarop de genoemde eco-activiteit wordt toegepast in 2023. In sommige gevallen vindt meer dan één eco-activiteit plaats op hetzelfde perceel landbouwgrond, indien combineerbaar. De getoonde oppervlakte is de optelling van:

- alle percelen van de landbouwbedrijven in Nederland met deze eco-activiteit op hun bedrijf;
- van de bedrijven die een medaille (brons, zilver, goud) behalen voor uitgevoerde eco-activiteiten en de bijbehorende betaling ontvangen (eco-subsidie). Bedrijven zonder medaille, zijn niet meegeteld in de infographic.

LEGENDA

- Hoofddeelt
- Bodemgewas
- Teelt maatregelen
- Vee maatregelen
- Niet-productief landbouwgrond
- Duurzaam bedrijf

				148.156 Rustgewas	26.908 Stikstofbindend gewas
				3.949 Meerjarige teelt	592.322 Langjarig grasland
133.662 Grasland met kruiden	60 Natte teelt	23.707 Vroeg ras rooigewas Oogsten < 1 september	23.415 Vroeg ras rooigewas Oogsten < 1 november	61.183 Grasklaver	238 Stroken teelt
3.957 Vezelgewas	93.622 Onderzaai vanggewas	155.354 Groenbedekking	12.937 Biologische bestrijding	431.982 Verlengde weide- gang 1.500 uur	53.437 Verlengde weide- gang 3.000 uur
708 Heg, haag of struweel	9.494 Landschapselement hout	7.954 Groene baak	3.526 Bufferstrook langs bouwland met kruiden	318 Bufferstrook langs grasland met kruiden	85.103 Biologisch landbouw

De hoogte van de vergoeding die een boer ontvangt is afhankelijk van de score die het boeren bedrijf verzamelt over de percelen met eco-activiteiten. Deze score is afhankelijk van het aantal eco-activiteiten ter verbetering van klimaat, bodem en lucht, water, landschap en biodiversiteit. Om deel te nemen aan de eco-regeling dient een minimaal aantal punten behaald te worden op al deze doelen; de instapeis. En afhankelijk van het aantal punten daarboven verdient het bedrijf een bronzen, zilveren of gouden score. Een biologisch bedrijf scoort automatisch goud. Deze puntentelling is ook afhankelijk van de regio waarin het landbouwbedrijf gelegen is. In regio 1 (de veenkoloniën en oostelijke en zuidelijke beekdalen) tellen activiteiten ten gunste van de opgaven op gebied van klimaat en biodiversiteit zwaarder mee; in regio 2 (de rest van Nederland) gaat het daarentegen juist om klimaat, bodem en lucht.

De regeling is goed aangevraagd in 2023. Het aantal aanvragen in het voorjaar van 2023 was rond de 35.500, waarvan een groot deel resulteerde in goud (9.910 aanvragers). Deelnemers hadden daarna tot eind november 2023 de tijd om hun aanvraag eventueel aan te passen met de activiteiten die daadwerkelijk waren uitgevoerd. Het toevoegen van activiteiten werd niet geaccepteerd. Dit resulteerde in een behoorlijke verschuiving in medailles. En als gevolg daarvan een lagere financiële realisatie, dan op basis van de aanvragen was verwacht. In de meeste gevallen bleef het aanpassen van activiteiten beperkt tot kleine wijzigingen in het aantal hectares, met uitzondering van de twee eco-activiteiten 'Vroeg ras rooigewas'. Deze activiteiten kwamen uit op 50% van wat door de boeren in

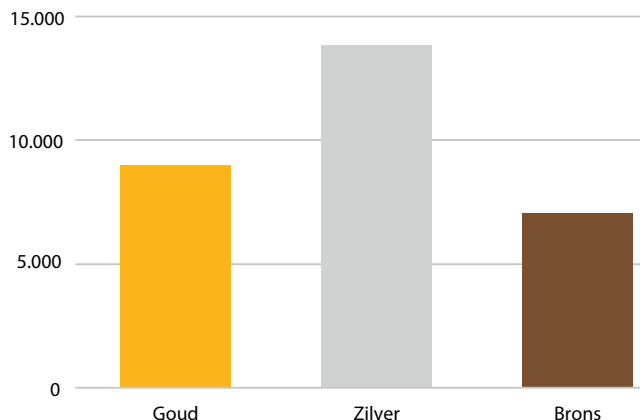
het voorjaar was aangemeld in de Gecombineerde opgave.

Dit is veroorzaakt door het vroege en zeer natte herfst-/winterweer, waardoor oogsten in 2023 niet goed lukten.

Per 2025 is de late versie, de 'Vroeg ras rooigewas 1 november', als eco-activiteit komen te vervallen.

Type bedrijf	GEEN	BRONS	ZILVER	GOUD
Akkerbouwbedrijf	17,4%	8,9%	23,5%	50,2%
Gemengd dierenbedrijf	13,4%	19,1%	33,8%	33,7%
Gemengd gewassenbedrijf	15,8%	9,3%	22,6%	52,3%
Graasdierbedrijf	13,4%	24,7%	43,7%	18,1%
Hokdierbedrijf	19,3%	17,3%	26,3%	37,0%
Overige bedrijfsvorm	24,2%	25,6%	27,6%	22,6%
Tuinbouwbedrijf	23,0%	5,6%	13,9%	57,5%

Medaille verdeling eco-regeling beheerjaar 2023

Als nieuwe regeling blijft de eco-regeling zich ontwikkelen en zijn er nieuwe activiteiten toegevoegd voor aanvraagjaar 2024. Zo zijn precisiebemesting, precisiegewasbescherming en -fertilisatie toegevoegd als activiteit. Hiernaast zijn sommige subsidievoorwaarden van bestaande eco-activiteiten gewijzigd, zodat deze beter aansluiten op de boerenpraktijk en/of beter bijdragen aan de doelen.

‘De eco-regeling laat boeren nadenken wat ze extra kunnen doen aan klimaatdoelen.’

Carla Overgaauw is adviseur uitvoeringsbeleid bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Vanuit die rol vertaalt zij beleid naar uitvoeringsregelingen. Zo ook voor de eco-regeling, die in 2023 begon. Carla vertelt vanuit haar professionele blik over de kansen, uitdagingen en de kracht van het succes van de eco-regeling.

“RVO heeft verstand van de uitvoering van regelingen. Wat je beleidsmatig ontwikkelt, moet werken in de boerenpraktijk. RVO kent de regeling en de doelgroep heel goed. En daarmee helpen we LVVN om nog betere regelingen te maken.”¹

Een nieuwe regeling ontwikkelen

In het GLB vanaf 2023 moest een nieuwe regeling worden toegevoegd aan de rechtstreekse betalingen van het GLB, de eco-regeling. Deze eco-regeling heeft tot doel om landbouwers te helpen met het (verder) verduurzamen van hun bedrijf. LVVN en RVO hebben samen met veel boeren deze regeling ontwikkeld. In 2019 zijn 7 pilots¹ gestart om samen met boeren deze regeling te ontwikkelen. Ik ben bij de eco-regeling betrokken, toen deze pilots waren afgerond en de contouren van de eco-regeling stond.

¹ [GLB-pilots | Toekomst GLB.](#)

Daarna heeft RVO, samen met LVVN, de contouren uitgewerkt naar een werkbare regeling. Van de ruim 85 mogelijke eco-activiteiten uit de pilots is een selectie gemaakt van 25 eco-activiteiten. Door middel van punten op de doelen van de eco-regeling wordt gestuurd op de integrale verduurzaming van het bedrijf. En de waarden van activiteiten is gebaseerd op de kosten die een boer maakt om de eco-activiteit uit te voeren. Hiermee wordt invulling gegeven aan de Europese vereisten voor de eco-regeling.

In de zomer van 2021 hebben we een prototype gemaakt hoe de eco-regeling zou kunnen werken. Dit prototype is door een extern onderzoeksbureau (Aequator) in een praktijktoets getoetst bij 100 boeren. Om te zorgen dat de instapeisen van de eco-regeling goed aansluiten bij de boerenpraktijk, is deze praktijkproef nog twee keer herhaald.

RVO heeft op basis van het prototype een implementatietoets uitgevoerd, waarbij gekeken werd naar de uitvoerbaarheid en controleerbaarheid en de naleving van de Europese vereisten van de regeling. Op basis van deze toets en de resultaten van de praktijkproef zijn de voorwaarden voor de eco-activiteiten aangepast.

Efficiënt en voordelig werken

Zodra de regeling bekend is, start RVO met het inregelen van het uitvoeringsproces, waaronder het aanvragen, controleren en uitbetalen van de ecopremie. We verwachten dat ongeveer 30.000 boeren zullen deelnemen aan de eco-regeling, dus is het uitvoeringsproces grotendeels geautomatiseerd. Bij het maken van de aanvraag wordt al rekening gehouden met administratieve controles, zoals of de boer een eco-activiteit op het perceel mag uitvoeren en of hij twee eco-activiteiten kan combineren.

Hierdoor weten zowel de boer als RVO direct waar ze aan toe zijn. Deze werkwijze betekent ook dat je na de openstelling van de aanvraag geen spelregels of voorwaarden kunt wijzigen. Boeren willen immers op het einde van het jaar hun subsidie ontvangen.

Een belangrijke vereiste is dat het geld terechtkomt bij de boeren die daar recht op hebben. Bij de controles ter plaatse wordt gecontroleerd of de eco-activiteit volgens de voorwaarden wordt uitgevoerd. We kunnen een controleur van de NVWA sturen. Dat kost veel tijd. We gebruiken ook luchtfoto's en satellietdata om dit te beoordelen.

Sinds 2024 werken we ook met een geotagged foto. Op zo'n foto zijn locatie en tijd geborgd. RVO heeft een speciale app ontwikkeld om deze foto's te maken. Daarmee kan de boer laten zien wat er op het perceel gebeurt. RVO zoekt naar de meest efficiënte manieren van werken. Onze uitdaging is om met zo min mogelijk overlast voor de boer en op de juiste momenten te controleren.

Meerdere succesfactoren

Uiteindelijk hebben veel meer boeren de eco-regeling aangevraagd en voerden zij meer eco-activiteiten uit dan verwacht. Dat zie je in de APR. Daarin rapporteren we de deelname aan de eco-regeling en de bijdrage aan de resultaatindicatoren. Sommige resultaatindicatoren blijven achter, bijvoorbeeld omdat er een verkeerde inschatting is gemaakt, of omdat de voorwaarden van een activiteit zijn gewijzigd na de eerste inschatting.

Volgens Carla zit het succes van de eco-regeling in meerdere factoren. "Boeren zijn gaan nadenken over welke activiteiten ze moeten uitvoeren om in aanmerking te komen voor de eco-premie. Ze hebben deze activiteiten uitgevoerd en daarmee een verduurzamingsslag gemaakt in de sector. Agrarisch adviseurs hebben daar ook een belangrijke rol in gespeeld: ze hebben landbouwers daar heel goed in geadviseerd. De eco-regeling laat boeren nadenken over wat ze extra kunnen doen aan klimaatdoelen. De kracht van de eco-regeling is dat extra stapje naar verduurzaming."

Signalen benutten

Op de vraag hoe zij voeling houdt met de sector, antwoordt Carla: “In de aanloop naar de eco-regeling heb ik veel voorlichting gegeven aan landbouwers en adviseurs. Zo hoor je hoe de eco-regeling aansluit bij de boerenpraktijk en waar de knelpunten zitten. Op onze afdeling Klantcontact komen ook veel signalen binnen over wat er leeft in de sector en waar behoefte aan is. We voeren gesprekken met boeren, LTO en agrarisch adviseurs, wat ons veel bruikbare informatie oplevert over hoe de eco-regeling landt in de sector. Als deze partijen tegen problemen aanlopen, melden zij dat ook bij ons.” Zo mogelijk leidt dat tot een aanpassing van de regeling. Maar alleen als de aanpassing nog steeds bijdraagt aan het behalen van de eco-doelen.

Trots inspireert

“Ik krijg energie van gesprekken met boeren. Soms zijn ze kritisch, maar dat is wel waar je het voor doet. Ik heb verstand van de GLB-regelingen en de boer kent de boerenpraktijk. Die twee moeten bij elkaar aansluiten. Om te horen hoe het werkt of hoe we zaken kunnen verbeteren, geeft mij energie. Wat mij vooral inspireert, is dat boeren trots zijn op hun bedrijf, op wat zij doen. En als zij dat goed kunnen doen, gestimuleerd met GLB-subsidieregelingen, maakt mij dat ook trots.”

ANLb

Het ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) is een subsidie voor o.a. het verbeteren van biodiversiteit, landschap-, bodem- en waterkwaliteit. Het herstel en de instandhouding van habitats en landschappen vergt een integrale aanpak die past bij het gebied. Met het ANLb spelen de provinciale natuurbeheerplannen en de collectieven hierin een belangrijke rol.

De betalingen waarover in de APR 2024 wordt gerapporteerd, gaan over beheerjaar 2023. In dat jaar is met de 40 collectieven ingezet op het minimaal continueren van het beheerniveau van 2022. Deelname aan het ANLb is volgens verwachting verlopen voor beheerjaar 2023, op basis van alle collectieven met meer dan 11.500 deelnemers. Er is op circa 102.000 ha beheer uitgevoerd, waarvoor een betaling is gedaan.

Nieuw in deze GLB-periode is de toevoeging van het leefgebied Klimaat. Leefgebied water is eveneens nog relatief nieuw. Specifiek op klimaat is er ongeveer 5.000 ha en op water 6.000 ha gerealiseerd met o.a. 811 natuurvriendelijke oevers die zijn aangelegd en/of beheerd in 2023.² Wel is er te zien dat een deel van de provincies nog terughoudend is geweest in het openstellen op deze twee nieuwe thema's. Dit is o.a. te verklaren doordat collectieven hun plannen rondom deze thema's nog moesten uitwerken.

² [Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer | BoerenNatuur.](#)

In de afgelopen periode is sprake geweest van intensivering en verzwaring van het beheer. Dit komt onder andere door de ontwikkeling van het systeem, waarbij de eenvoudigere maatregelen steeds meer onderdeel zijn geworden van de gangbare praktijk en daarmee niet meer vergoed worden. Hierdoor stijgt het aandeel ‘zwaar graslandbeheer’. In het afgelopen beheerjaar is daarnaast ook te zien dat er door akkerbouwers meer wordt ingezet op duurzaam bodembeheer, zoals de bodemverbeteringspakketten. Dit heeft mede geleid tot de goede resultaten op de gekoppelde resultaatindicatoren.

Via het ANLb wordt vanaf beheerjaar 2023 uitvoering gegeven aan het ‘aanvalsplan Grutto’ met als doel de weidevogelpopulatie te herstellen. Met het ‘aanvalsplan Grutto’ zijn aanvullende nationale middelen beschikbaar gekomen, waarmee voor de Grutto (en andere boerenlandvogels) effectiever beheer uitgevoerd kan worden. Bijvoorbeeld door middel van een beheeremozaïek met plas-dras, kruidenrijkgrasland, structuurrijk gras en predatiemaatregelen.

Bodembeheer en weidevogels goede match

Van de circa 4.000 boeren in Friesland nemen er bijna 2.000 een of meer maatregelen voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Bijvoorbeeld later maaien, om eieren en kuikens van weidevogels te beschermen. Relatief nieuw zijn ANLb-maatregelen voor bodembeheer. Jetze Genée (provincie Fryslân) en Jeroen de Vries (collectief Súdwestkust) vertellen hierover.

Provincie Fryslân heeft verschillende belangrijke leefgebieden voor Friese flora en fauna aangewezen. Binnen de grenzen van die gebieden kunnen boeren een vergoeding krijgen voor ANLb-maatregelen. Erbuiten niet. Twee jaar geleden zijn twee ‘leefgebieden’ toegevoegd: klimaat en water.

“Voor klimaat hebben we geen aparte gebieden begreënd, dus boeren in de hele provincie kunnen met ANLb-geld onze provinciale klimaatdoelen helpen realiseren”, zegt Jetze Genée, projectleider ANLb en GLB bij provincie Fryslân. Hiervoor moeten ze wel bij een van de zeven Friese collectieven van Boeren natuur zijn aangesloten, die de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer coördineren en controleren.

CO₂ opslaan

Een van de manieren om aan de klimaatopgave te voldoen is CO₂ opslaan. Genee: “Door compost te gebruiken, kan per hectare ongeveer een ton CO₂ opgeslagen worden. Dat past bij onze klimaatopgave. Maar CO₂ vastleggen in de bodem, in de vorm van compost of groenbemester, past ook bij hoe wij duurzaam bodembeheer zien: de bodem voor langere tijd vruchtbaar houden voor boer en natuur, met zo min mogelijk kunstmatige toevoegingen.”

Kringloop plantenresten

Een Fries initiatief om plantaardige resten circulair te benutten voor compost is Agricycling. Deze coöperatie haalt organisch materiaal op bij terreinbeheerders van waterschappen, overheden en natuurorganisaties, bijvoorbeeld bermgras of slootmaaisel. Zij betalen voor de afvoer van dit restmateriaal. De provincie steunde Agricycling in de opstartfase. De coöperatie verdeelt de biomassa over de boeren die lid zijn. Op hun terrein wordt het organisch materiaal in ruggen gelegd, afgedekt met een compostkleed en zuurstofrijk omgezet in compost, dat de boeren op hun land kunnen gebruiken. Agricycling werkt vanaf komend seizoen naar verwachting in vijf provincies.

Populair

Het Friese collectief Súdwestkust voor agrarisch natuurbeheer heeft in 2025 0,5 miljoen euro voor leefgebied klimaat te besteden. Jeroen de Vries, projectleider: “ANLb-pakket 39 is specifiek op bodembeheer gericht. Als leden van ons collectief compost, groenbemester of ruige mest op hun land gebruiken, kunnen ze hiervoor een vergoeding krijgen. Ze verbeteren met organisch materiaal hun grond. Het zorgt dat zandgrond meer vocht vasthoudt en op kleigrond levert het een betere structuur.” Deze klimaatmaatregel is daarom populair bij Friese ANLb-boeren.

Zo’n kwart van de 215 leden van Súdwestkust zijn ook lid van Agricycling. De Vries: “Boeren kunnen ook ander organisch materiaal gebruiken, zoals de plantenresten uit sloten die ze zelf onderhouden.”

Dubbel doel

“In ons werkgebied zit de grootste dichtheid weidevogels van Nederland. De meeste ANLb-pakketten zijn daarop gericht. Bodembeheer vult dat aan. Als de grond dood is, komen de vogels niet. Met ruige mest en plantenresten brengen boeren microreliëf aan in het veld en het bodemleven trekt erdoor naar de oppervlakte. Zo kunnen de vogels makkelijker bij de wormen en emelten”, zegt Jeroen de Vries. Ook pakketten voor schrale, kruidenrijke grasranden of bloemblokken zijn niet alleen goed voor de vogels, maar ook voor de bodem.

Hechte samenwerking

De samenwerking tussen provincie en de collectieven is hecht. De Vries: “De provincie Fryslân is bevolgen en betrokken bij natuur én boeren. Ze luistert naar wat er in de werkgebieden van de collectieven speelt. Zo kunnen we de middelen die we krijgen precies inzetten waar ze nodig zijn en zijn ze effectief. Wat we missen zijn koppelkansen tussen ANLb en eco-maatregelen, want natuurbeheer is nog steeds geen manier om genoeg inkomen te verdienen.”

“Als we beleid ontwikkelen, delen we onze voornemens en vragen de collectieven en boeren om mee te denken hoe die praktisch uitvoerbaar zijn. Ik ben blij dat er nog meer boeren enthousiast zijn over ANLb, nu ze in heel Friesland kunnen meedoen”, zegt Genée. “We delen ook onze twijfels met de collectieven. We hadden bijvoorbeeld gewild dat ze harder zouden lopen voor vernatting van beekdalen. We moeten onze doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en natuurkwaliteit óók halen. Over die prioriteiten overleggen we dus met de collectieven, zodat we een volgende periode het geld nog doelgerichter besteden. Op onze beurt zouden we graag sneller laten zien wat de maatregelen opleveren voor de klimaatdoelen. Daar vragen boeren om.”

Tekst: Corianne Roza

Behoud van zeldzame landbouwhuisdierrassen (ZLH)

De regeling voor Zeldzame landbouwhuisdierrassen is in 2023 voor het eerst opengesteld als onderdeel van de Gecombineerde opgave. Deelname aan de regeling was lager dan verwacht, met ongeveer 500 deelnemers aan de regeling. De Stichting Zeldzame landbouwhuisdierrassen heeft na afloop van de openstelling een evaluatie gehouden, waaruit een aantal lessen naar voren kwamen: De regeling was nog onvoldoende bekend. Veel aanvragers voldeden niet aan de subsidievoorwaarden voor minimum aantal GVE (GrootVeeEenheden). Dit is inmiddels aangepast in het NSP.

Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling

De regeling Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling is nog niet opengesteld in financieel jaar 2024. Vier provincies zijn eind 2024 gestart met een openstelling op voorbereidingskosten. De rest van de provincies volgt in 2025. De late openstelling van deze maatregel is met name te verklaren doordat de uitsluitingsgrond over Veenweiden- en N2000-gebieden in het NSP is aangepast. Openstellingen zijn aangehouden totdat dit was gewijzigd, waarmee nu alle typen gebieden in aanmerking komen voor subsidie. Daarnaast gaven de provincies aan dat begunstigden voor een nieuwe regeling voldoende voorbereidingstijd nodig hebben om een succesvolle aanvraag in te dienen.

Productieve investeringen

Er zijn in het GLB in totaal 3 typen productieve investeringsregelingen:

- Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering
- Productieve investeringen groen-blauw en dierenwelzijn
- Productieve investeringen voor jonge landbouwers

In financieel jaar 2024 waren er nog geen openstellingen geweest voor Bedrijfsmodernisering. De eerste openstellingen vonden eind 2024 plaats.

De regelingen voor Productieve investeringen groen-blauw en dierenwelzijn en Productieve investeringen jonge landbouwers zijn in financieel jaar 2024 door 5 van de 12 provincies opengesteld. Op verzoek van de sector kozen de 7 andere provincies ervoor om de openstellingen te plannen tijdens de winterperiode van 2024. Uit de huidige openstellingen komt naar voren dat in alle gevallen de openstelling flink is overvraagd.

In totaal is er voor beide interventies ongeveer 82 miljoen euro budget aangevraagd, terwijl er 29,5 miljoen euro budget is opengesteld. In een aantal provincies is het opengestelde budget verhoogd, door budget naar voren te schuiven of door extra budget beschikbaar te stellen. Van de ongeveer 1.480 aanvragen zijn er tot dusver rond de 150 verleend aan het einde van financieel jaar 2024. De meeste aanvragen zijn nog in behandeling.

Niet-productieve investeringen

Om duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht mogelijk te maken zijn niet-productieve investeringen nodig. Deze investeringen hebben betrekking op de aanleg en het beheer van landschapselementen en bossen, evenals het efficiënter gebruik van watervoorzieningen. Deze niet-productieve investeringen kunnen zowel op als buiten het landbouwbedrijf worden gedaan. Vanaf 2025 is het ook voor collectieven en landschapsorganisaties mogelijk gebruik te maken van de regeling voor niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven. Aan het einde van financieel jaar 2024 waren voor beide regelingen de openstellingen nog niet afgerond. Er zijn daarom geen resultaten opgenomen in het APR van 2024.

De provincie Noord-Brabant vertelt in onderstaand artikel over hun drijfveren om een openstelling te ontwikkelen gericht op bosrevitalisatie.

GLB-regeling zorgt voor vitaler Brabants bos

Zeker, 13.000 hectare bos erbij tussen 2020 en 2030 is een kordaat plan van de provincie Noord-Brabant. Maar minstens zo belangrijk in het Actieplan Brabantse Bomen is de 70.000 hectare bos die er al is gezond houden. In 2024 stelde Noord-Brabant daarom bijna 3,2 miljoen euro uit de Europees GLB-financiering beschikbaar voor bosrevitalisering. GLB geld naar bos? Tim den Hartog en Silko Mergenthal van provincie Noord-Brabant vertellen waarom.

Ruim 85 procent van het bestaande Brabantse bos heeft een impuls nodig om gezond te blijven. Het gaat om 60.000 hectare, vooral op droge zandgrond. De provincie trekt daar tot 2050 voor uit. Silko Mergenthal, provinciaal projectleider bossenstrategie: “In het Brabants bos is de afgelopen eeuwen nogal ingegrepen. Het is bijvoorbeeld flink ontwaterd en veel bos komt voort uit weinig divers productiebos. Het bos heeft een opfrisbeurt nodig om op eigen houtje nieuwe stressfactoren door klimaatverandering te kunnen weerstaan.”

Een pH van azijn

De belangrijkste problemen waar de Brabantse bossen mee kampen zijn verzuring, klimaatextremen en lage diversiteit. Bosbodems zijn rijk aan humus en daardoor van zichzelf al zuur. Maar neerslag van zwavel- en stikstofoxides en ammoniak verhogen de zuurgraad. “Een pH-waarde tussen de 3 en 4 is niet ongebruikelijk. Dat komt in de buurt van de pH van azijn”,

zegt Mergenthal. “Bij zo’n lage pH-waarde spoelen mineralen als calcium en aluminium uit en die werken dan als gif voor planten en het bodemleven.”

Nieuwe stressfactoren zijn bijvoorbeeld lange natte en droge periodes. Mergenthal: “Als de bodem lange tijd heel nat is, sterven haarwortels af. Wordt het daarna lang droog, dan kunnen de bomen zonder die haarwortels te weinig vocht opnemen en gaan ze dood.”

Dat is te meer een probleem omdat veel bossen in Brabant oude productiebossen zijn. Er is weinig variatie in boomsoorten en in leeftijd, wat ze kwetsbaar maakt. “Dit soort bossen herstellen uit zichzelf de komende vijftig jaar niet naar een biodivers natuurlijk systeem. Die hebben een flinke duw nodig.”

Populaire subsidie

In 2024 kwam de provincie daarom met een subsidieregeling van bijna 3,2 miljoen euro voor bosrevitalisering. Deze regeling viel onder de noemer ‘Niet-productieve investeringen niet-landbouwbedrijven’ en werd helemaal gefinancierd met Europees geld uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Er was geen cofinanciering nodig; bosbeheerders en gemeenten schreven massaal in op de regeling. Ze dienden voor 5,5 miljoen euro aan plannen in.

“Omdat de regeling zo populair was, bekijken we of we in 2025 een vergelijkbare regeling kunnen openstellen. Voor de nieuwe regeling komt een deel van de cofinanciering van de provincie zelf. Het subsidiepercentage voor aanvragers is opnieuw 100 procent”, zegt Tim den Hartog, beleidscoördinator landbouw bij de provincie Noord-Brabant.

Boeren gebaat bij gezond bos

De subsidieregeling voor bosrevitalisering valt onder (her) inrichting en transformatie voor een duurzamer beheer van het landelijk gebied. “In het Nationaal Strategisch Plan (NSP) voor de uitvoering van het GLB zijn nadrukkelijk klimaat- en milieudoelen opgenomen. Om die te halen werken we met herstelmaatregelen: maatregelen die bijdragen aan een betere waterhuishouding, die de natuur en biodiversiteit in een gebied verbeteren en de gevolgen van klimaatverandering verzachten”, zegt Den Hartog.

Mergenthal: “Bosrevitalisatie voldoet aan al die aspecten én komt de landbouw ten goede. Een beter ecosysteem in een bos, levert meer bodemleven, bestuivers en biodiversiteit aan het omringende akkerland.” Herstel van het natuurlijke systeem om water op te nemen, vast te houden en te filteren in een bos helpt ook de waterhuishouding buiten het bos. Agrarisch land profiteert van beekjes en een grondwaterstand die in tijden van droogte vanuit een buffer in de bosbodem aangevuld wordt.

Flexibeler met steenmeel

De ingediende plannen richtten zich onder meer op stuwten plaatsen, watergangen dempen, onderzoek naar bodemverzuring en onderzoek naar plaatsen waar groepen (autochtone) bomen bijgeplant kunnen worden om de monocultuur te doorbreken of insecten te lokken.

Den Hartog: “De bodem verbeteren door bufferende stoffen en mineralen toe te voegen, vaak in de vorm van steenmeel, leverde veel punten op. Daarmee kwamen plannen eerder in aanmerking voor subsidie. Zulke stoffen gaan de verzuring van de bodem goed tegen. Toch wordt steenmeel bij een volgende regeling naar verwachting een minder harde voorwaarde. Er is namelijk een tekort aan. Bovendien wordt het meestal geïmporteerd en moet het per helikopter toegepast worden. Dat is niet ideaal.”

Flinke stap dankzij GLB

Den Hartog en Mergenthal constateren dat de regeling goed heeft gewerkt. “Op dit moment is 3.500 hectare Brabants bos gerevitaliseerd. Dankzij de GLB-bijdrage hebben we een flinke stap gemaakt.”

Tekst: Corianne Roza

Samenwerking Veenweide en Natura2000

Het doel van deze interventie is dat agrariërs en andere grondeigenaren in veenweide gebieden en rondom stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden op gebiedsniveau samenwerken. In de samenwerking staat centraal het onderzoeken, uitwerken, uitvoeren en demonstreren hoe een bijdrage kan worden geleverd aan de doelen:

- Om de uitstoot van ammoniak te verminderen door extensivering van melkveehouderijen dicht bij stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden.
- Om CO₂-uitstoot te verminderen door de grondwaterstand in het veenweidegebied te verhogen.

Door gezamenlijk op te trekken in deze gebieden kunnen betrokken partijen bijdragen aan klimaatdoelen, natuurherstel en toekomstbestendige landbouw.

In 2024 heeft een openstelling plaatsgevonden op onderstaande categorieën. De belangstelling voor met name categorie 2 (Veenweide) en categorie 3 (Natura 2000 beheermaatregelen) was aanzienlijk hoger dan verwacht. Hoewel het totaal aantal aanvragen lager uitviel dan vooraf voorzien, waren de aangevraagde projecten gemiddeld veel omvangrijker. Voor categorie 2 (Veenweide) omvatten de projecten in totaal ruim 7.000 hectare en voor categorie 3 (Natura2000) 17.000 hectare. Vanwege deze grote interesse en de waardevolle voorstellen die zijn ingediend, is besloten het beschikbare budget te verruimen.

1. Opstellen gebiedsplan en oprichten samenwerkingsverband

2. Grondwaterverhoging in veenweidegebieden

3. Extensiveren overgangsgebieden N2000

1 Opengestelde categorieën voor de interventie Samenwerking Veenweide en Natura2000

In 2026 wordt een nieuwe openstelling verwacht op bovenstaande categorieën. Daarnaast wordt er gewerkt aan een openstelling in het derde of vierde kwartaal van 2025 voor de categorie Veenweide watersysteem.

2.3 Brede plattelandontwikkeling

Binnen het NSP speelt brede plattelandontwikkeling als derde hoofddoel een belangrijke rol. Dit onderdeel richt zich op het versterken van de leefbaarheid en de economische veerkracht van plattelandsgebieden. Dit hoofddoel wordt uitgewerkt in de volgende set van specifieke doelen (SO7 t/m SO9). In de praktijk omvat dit maatregelen die duurzame initiatieven stimuleren zoals groene innovaties, het ondersteunen van lokale bedrijven, het verbeteren van de infrastructuur en educatie. Hierbij wordt niet alleen aandacht besteed aan de landbouwsector, maar ook aan andere sectoren zoals toerisme, cultuur en milieu, zodat plattelandsgebieden zich in brede zin kunnen ontwikkelen en

bijdragen aan de nationale en Europese duurzaamheidsdoelen (zie hieronder).

 SO7 Jonge landbouwers en leefbaarheid platteland	 SO8 Ontwikkeling in plattelandsgebieden	 SO9 Maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid, onder meer wat betreft veilig, voedsaam en duurzaam voedsel, voedselverspilling en dierenwelzijn

Vestigingssteun jonge landbouwers

De vestigingssteun voor jonge landbouwers is een nieuwe regeling die in 2024 voor het eerst is opengesteld. De regeling ondersteunt bedrijfsovername door jonge landbouwers. Het subsidiebedrag is verhoogd begin 2024, waardoor deze regeling nog niet eerder was opengesteld. De regeling is goed aangevraagd. Er zijn relatief veel afwijzingen dit eerste jaar. Dit komt onder andere doordat de subsidievoorwaarden nog niet altijd goed pasten bij de praktijk. Voor de volgende openstelling worden hiervoor wijzigingen

doorgevoerd, waaronder de voorwaarden rond het eigenaarschap van de onderneming.

De openstelling voor 2025 staat open tot 27 juni.

Samenwerking voor generatievernieuwing

De interventie *Samenwerking voor generatievernieuwing* is deze GLB-periode nog niet opengesteld. De eerste openstelling vindt plaats in maart 2025. Dat is later dan oorspronkelijk gepland. Doordat dit een nieuwe regeling is, is er bewust gekozen om de aanloop naar de openstelling langer te maken. Dit geeft de doelgroep de kans om beter geïnformeerd te zijn over de regeling en om zich daarmee beter voor te bereiden op de openstelling.

LEADER

Bewoners en ondernemers op het platteland hebben vaak hele goede ideeën over hoe hun gebied verder ontwikkeld kan worden. LEADER maakt het mogelijk dat dit soort ideeën van de grond kunnen komen. LEADER (“Liaison Entre Actions de Développement de l’Economie Rurale”) is een Europees subsidieprogramma dat lokale initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties stimuleert en steunt. Dit maakt LEADER uniek.

De basis van LEADER ligt bij Lokale Actiegroepen (LAG’s), samengesteld uit vertegenwoordigers van lokale overheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en burgers. Deze LAG’s zijn verantwoordelijk voor het identificeren van prioriteiten en het opstellen van een Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS). Doordat het programma door circa 2.700 lokale actiegroepen in de gehele EU wordt uitgevoerd, is er samenwerking mogelijk tussen LEADER-gebieden en initiatieven in verschillende EU-lidstaten. Zo kunnen inwoners van de hele EU kennis en ervaringen delen en elkaar versterken. Door de jaren heen is hierdoor de ‘LEADER-familie’ ontstaan, een grote groep enthousiaste mensen die door heel Nederland en Europa met enthousiasme werken aan LEADER.

LEADER in Nederland

De nieuwe LEADER-periode is in 2023 gestart. In de nieuwe GLB-periode is het aantal LAG’s in Nederland gegroeid van 20 LEADER-gebieden naar wel 31. Hierdoor kunnen nog meer mensen en organisaties een aanvraag indienen die bijdraagt aan plattelandontwikkeling. Hieronder vertelt Anke de Vries, LEADER-coördinator voor Westfriesland, over haar ervaringen tijdens het eerste jaar.

Om de aftrap van het nieuwe LEADER-programma te vieren, vond er in februari 2024 de LEADER startdag plaats in Assen, waarin meer dan 130 leden van de LAG’s, LEADER-coördinatoren, medewerkers van provincies en Rijk elkaar ontmoetten. Dit werd opgevolgd met de 1e landelijke LEADER-dag, in september 2024 in Schagen, waar 70 deelnemers hun eerste ervaringen deelden uit de nieuwe LEADER-periode.

Inmiddels zijn alle LEADER-gebieden opengesteld voor project aanvragen. De eerste projecten zijn in de LEADER-gebieden Oost-Groningen en LEADER West-Drenthe goedgekeurd. Op de website van Groen Kennisnet (GKN) zijn de projecten in uitvoering terug te vinden ter inspiratie.³

³ <https://groenkennisnet.nl/>.

‘De kracht van LEADER: het is mét Westfriesland, dóór Westfriesland en ín Westfriesland’

Bewoners en ondernemers op het platteland hebben vaak goede ideeën over hoe zij hun gebied verder kunnen ontwikkelen. LEADER is een Europees subsidieprogramma dat dergelijke lokale initiatieven van inwoners, ondernemers en organisaties stimuleert en steunt. In deze GLB-periode kent Nederland 31 LEADER-gebieden. Anke de Vries, LEADER-coördinator van Westfriesland, vertelt over hun eerste jaar LEADER en de mooie resultaten.

“Ik ben met LEADER in aanraking gekomen, doordat ik in de Lokale Actiegroep (LAG) van de Kop van Noord-Holland zat. Daar zag ik wat voor kansen LEADER kon bieden. Vanuit verschillende hoeken ontstonden er gesprekken om te onderzoeken of Westfriesland ook een LEADER-gebied zou kunnen worden”.

Een Lokale Ontwikkelingsstrategie geschreven

Ieder LEADER-gebied schrijft vervolgens zijn eigen Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS), waarin de kansen en wensen van het gebied worden vastgesteld. “Samen met Petra de Boer ben ik door de regio gevraagd om de LOS te schrijven. Met inwoners, ondernemers, maatschappelijke en culturele organisaties uit het gebied, hebben we diverse bijeenkomsten gehouden om gezamenlijk de strategie te bepalen op basis waarvan LEADER-subsidie zou kunnen worden aangevraagd. Daaruit zijn drie ontwikkelrichtingen en negen speerpunten gecreëerd die

de mensen uit het gebied zelf graag in Westfriesland willen stimuleren. Die ontwikkelrichtingen zijn vitaal, beleefbaar en duurzaam Westfriesland geworden.”

“Als je een idee of plan hebt in deze ontwikkelrichtingen: denk aan LEADER! Het kan net dat steuntje in de rug zijn.”

“De aanvragen voor LEADER in Westfriesland moeten dan dus te maken hebben met één van die drie ontwikkelrichtingen. Er is een LAG samengesteld van 14 mensen, uit de private sector en publieke sector. We wilden echt een LAG die alle sectoren in Westfriesland representeert. Deze LAG beoordeelt de aanvragen.”

Maar de LAG is ook op andere vlakken belangrijk, vertelt Anke. “De LAG-leden moeten LEADER in hun netwerk echt enthousiast uitdragen, zodat er aan LEADER wordt gedacht als iemand een goed idee heeft. Het kan net het financiële steuntje in de rug zijn!”

Meerdere stappen doorlopen

En als het gebied eenmaal is opgezet, stromen de goede aanvragen dan vanzelf binnen? “Nee,” aldus Anke, “dat is nog best een heel proces. Ieder kwartaal hebben we pitchsessies waarin

potentiële aanvragers hun ideeën kunnen presenteren. Voor de echte formele aanvraag moet je het projectplan van de RVO gaan invullen inclusief de begroting. In geval de aanvraag complex is, kan een quickscan bij RVO worden aangevraagd. RVO bekijkt de aanvraag dan en licht hun bevindingen in een uitgebreid gesprek toe, zodat de aanvraag verder geoptimaliseerd kan worden’.

Stukje reflectie

Hoe kijkt Anke terug op het eerste jaar van LEADER in Westfriesland? “In het 1e jaar LEADER zijn er 15 verschillende aanvragen ontvangen. In het 2e kwartaal gaan we evalueren of deze aanvragen goed verdeeld zijn over de verschillende ontwikkelrichtingen en speerpunten of dat we hier op moeten gaan sturen.”

Tastbare voorbeelden

Er zijn in ieder geval voor nu mooie projecten gehonoreerd, zoals Westfriesland in het kader van 80 jaar vrijheid. Dat wordt aan de ene kant educatief, en aan de andere kant een theaterstuk en bebording van droppingroutes in het gebied. En zo hebben we bijvoorbeeld ook de doorontwikkeling van een varkensboerderij tot een biologisch gesloten veehouderijbedrijf in een lokale 100% Westfriese kringloop. Dat vind ik echt de kracht van LEADER: het is mét Westfriesland, dóór Westfriesland en ín Westfriesland.”

Tekst: Merel de Jong

2.4 Kennis en innovatie

De transitie naar een duurzame wijze van voedselproductie betreft veel stakeholders in en rondom de voedselketen. De diversiteit aan uitdagingen en belangen maken het proces complex. Meer en meer krijgt de agrarische sector te maken met maatschappelijke vraagstukken betreffende dierenwelzijn, eisen tot vermindering van de milieubelasting, met afnemende biodiversiteit en met klimaatverandering. Om toch economisch rendabel te blijven en zich staande te houden op de wereldmarkt, moet de agrarische sector blijvend innoveren om weerbaar te blijven en groeipotentieel te creëren.

Versnelling van de ontwikkeling naar een duurzaam landbouw-systeem vraagt nieuwe kennis, technologieën en marktconcepten. Het GLB ondersteunt de sector met het beschikbaar stellen van onafhankelijk agrarisch advies via de GLB-kennisvouchers, zodat boeren met subsidie een adviseur kunnen inhuren die advies geeft over (verdere) verduurzaming van de specifieke bedrijfssituatie en duurzaam ondernemerschap van de boer. Ook wordt de ontwikkeling van praktijkrijpe innovaties bevorderd met de European Innovation Partnership (EIP)-regeling. Dit vormt onderdeel van het horizontale GLB-doel Kennis, dat wordt uitgewerkt onder het tiende specifieke doel.

Beide regelingen spelen een rol in het **Agrarisch Kennis- en Innovatiesysteem (AKIS)**, een innovatiesysteem waar agrariërs, onderzoekers, beleidsmakers, bedrijven en onderwijsinstellingen effectief samenwerken om kennis en innovaties in de landbouwsector te ontwikkelen en te verspreiden.

Richard Hondebrink, functie: interventie-eigenaar kennis en informatie, Sabe regeling: *“De huidige insteek in het AKIS is vooral gericht op het “zenden” van bestaande kennis naar het boerenervveelal op een te hoog abstractieniveau voor de ondernemer. We moeten nu ook de beweging maken om niet alleen de kennis praktisch aan te bieden naar behoefte, maar vooral ook weer te leren van wat wel en niet werkt op het boerenerv en deze kennis en ervaringen terug te laten stromen naar de wetenschap en het beleid en dus hiervan zelf weer leren en verbeteren en zodoende de kenniscyclus rond te maken.*

Een goed functionerend AKIS is essentieel om te versnellen richting een duurzaam en toekomstbestendig landbouwsysteem. Eén van de functies is het ontsluiten van de beschikbare kennis.

Via GKN komen alle resultaten uit kennis- en innovatieprojecten beschikbaar.

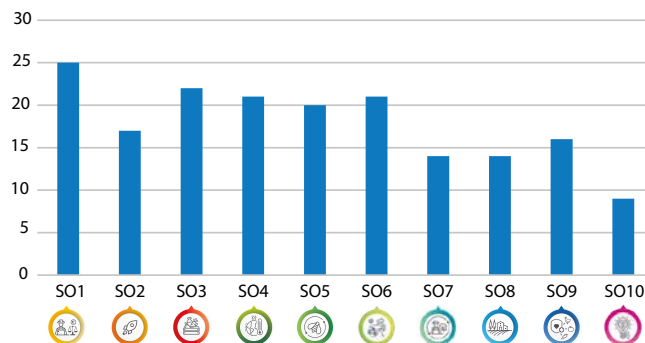
Over SCAR- AKIS

De Standing Committee on Agricultural Research (SCAR) heeft een werkgroep genaamd Agricultural Knowledge and Innovation Systems (AKIS). Deze Europese werkgroep die zich richt op het verbeteren van kennis en innovatie in de landbouw. Hun doel is om een sterk netwerk op te bouwen, waarin boeren en andere betrokkenen gemakkelijker toegang hebben tot bruikbare kennis en innovaties. Ze werken aan beter functionerende kennissystemen en stimuleren samenwerking tussen onderzoek, beleid en praktijk.

Een belangrijk speerpunt is het versterken van de rol van onderwijs, digitalisering en sociale innovatie in landbouwkennis. Door kennisuitwisseling te vergemakkelijken en innovatie te stimuleren, helpt SCAR-AKIS boeren om beter in te spelen op maatschappelijke uitdagingen. Ze bevorderen een bredere toepassing van onderzoek en technologie in de praktijk. Met deze aanpak zorgen zij ervoor dat kennis niet op de plank blijft liggen, maar effectief wordt gebruikt om de landbouwsector toekomstbestendig en innovatief te maken en profiteren van de nieuwste kennis en innovaties.

European Innovation Partnership (EIP)

Boeren kunnen subsidie aanvragen voor samenwerken aan innovatie (EIP). In 2023 en 2024 zijn diverse projecten gestart die bijdragen aan het behalen van de GLB-(programma)doelen. Voor de hele programmaperiode verwachten we dat er zo'n 330 projecten zullen starten. Zie hieronder het overzicht aan welke NSP-doelen de goedgekeurde projecten bijdragen. Projecten kunnen aan meerdere GLB-doelen bijdragen.

2. Overzicht van de bijdrage van projecten aan de 10 NSP doelen.

Jan van Esch, functie: voorzitter SCAR-AKIS:

"Als we de kennis-cyclus goed kunnen laten functioneren, dan kunnen we de actuele vraagstukken van het boerenerv ook effectiever agenderen in de Europese onderzoeksagenda. Dat gebeurt onder andere via het platform 'SCAR-AKIS waar ik voorzitter van ben'".

Uitgelicht: Experimenteren in de praktijk

Iedere regio telt en de oplossingen voor specifieke gebiedsgerichte uitdagingen worden steeds belangrijker om te zorgen voor een toekomstbestendige landbouw. Experimenteerlocaties spelen een belangrijke rol om innovatieve kennis en oplossingen versneld in de praktijk toe te passen.

Potentie lokaal enthousiasme voor innovaties

Overall in het land zijn samenwerkingsverbanden regionaal actief om innovaties binnen de land- en tuinbouw te bevorderen. Vaak worden deze samenwerkingsverbanden projectmatig gefinancierd. Veelal blijven ze daardoor steken in 'lokaal enthousiasme'. Dat is jammer, want daardoor worden kansen op een wijdverbreide toepassing van kennis en oplossingen gemist. Ook de bijdrage aan oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen blijft daardoor beperkt.⁴

---

⁴ <https://www.rathenau.nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/voorbij-lokaal-enthousiasme>.

Gebiedsgericht innovatiebeleid ingezet

Het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) zet in op het faciliteren van gebiedsgerichte experimenteerlocaties. Doel is het ontwikkelen van duurzame oplossingen die passen bij de specifieke omstandigheden in de regio. Praktijkkennis wordt gecombineerd met wetenschappelijke inzichten en innovatieve bedrijfssystemen worden op lokale schaal ontwikkeld. De ambitie is om deze experimenteerlocaties meerjarig te gaan ondersteunen door structureel te investeren in de opbouw van hun innovatie infrastructuur en de uitvoering van een samenhangend programma van praktijkproeven.

Gebiedsgerichte experimenteerlocaties in ontwikkeling

In 2023 en 2024 kon er binnen de subsidieregeling “Samenwerken aan Innovatie” van het European Innovation Partnership (EIP) subsidie aangevraagd worden om een ontwerp op te stellen voor gebiedsgerichte experimenteerlocaties (voorheen fieldlabs genoemd). Er zijn 24 initiatieven aan de slag gegaan om land- en tuinbouwers, overheden, bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen uit de regio bij elkaar te brengen. Gezamenlijk stellen zij gebiedsgerichte plannen op om de effectiviteit en het doelbereik van innovatieve toepassingen te testen en te meten. Belangrijk onderdeel hierbij is de inpassing hiervan in de dagelijkse activiteiten en het bedrijfssysteem van de boer of tuinder en zijn/haar omgeving.

Een van de initiatieven zet bijvoorbeeld in op het verkennen van de mogelijkheden en voordelen van de integratie van houtige gewassen in de Nederlandse landbouwpraktijk (melkveehouderij, akkerbouw). Doel is om praktische handleidingen te ontwikkelen voor boeren die agroforestry willen toepassen (zie kader: Agroforestry Blueprint). Andere (gebieds)thema's die aan de orde komen zijn bijvoorbeeld verzilting, korte ketens, biologische landbouw, en circulariteit maar ook het doorontwikkelen en beter toepasbaar maken van bestaande innovaties voor melkveehouders in het Groene Hart. Een overzicht van alle ontwerp initiatieven is te vinden op Groen Kennisnet⁵.

Versterken van Innovatie en kennisuitwisseling

In 2025 gaat een nationale regeling van start die experimenteerlocaties langjarige ondersteuning biedt om de benodigde innovatie-infrastructuur op te zetten en te beheren. Door de uitvoering van een programma van praktijkproeven zullen duurzame oplossingen versneld ontwikkeld en toegepast worden. De experimenteerlocaties zullen hun krachten bundelen binnen een Nationaal platform om de aansluiting en samenwerking tussen lokale initiatieven en nationaal beleid te borgen.

---

⁵ <https://groenkennisnet.nl/>.

Agroforestry Blueprint

Agroforestry, het combineren van bomen en struiken met landbouwgewassen, biedt tal van voordelen, zoals het verbeteren van de bodemkwaliteit, het bevorderen van biodiversiteit en het vastleggen van CO₂.

Partners vanuit de landbouw en de onderzoekswereld, werken samen aan het ontwikkelen van duurzame en haalbare oplossingen voor de integratie van bomen en gewassen op percelen. Hierbij wordt er gekeken naar meerdere aspecten: het testen van verschillende agroforestry-systemen, het doen van aanvullende experimenten om wetenschappelijke onderbouwing te borgen, en het delen van de resultaten met andere boeren en kennisinstellingen.

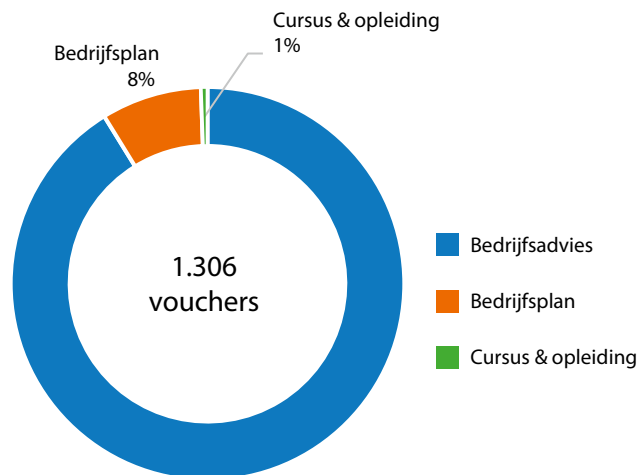
Door twee subsidies vanuit het EIP slim te combineren, is er tijdens de ontwerpfase al gestart met een concreet testveld. Op ongeveer één hectare zijn rijen tamme kastanjes aangeplant, met daartussen steeds (dezelfde) vijf bes-dragende struiken. Door twaalf vormen van beheer met verschillende soorten ondergroei, compost en irrigatie toe te passen, wordt antwoord gegeven op praktische vragen zoals benodigde investeringen voor aanplant en beheer, maar ook opbrengsten qua oogst en bodemkwaliteit.

Kennisregeling

Het GLB ondersteunt de sector met het beschikbaar stellen van onafhankelijk agrarisch advies via de bekende GLB-kennism vouchers. De regeling wordt jaarlijks opengesteld met 4 types kennism vouchers: bedrijfsadvies, cursus, bedrijfsplan en opleidingsvoucher. De openstellingen voor bedrijfsadvies en bedrijfsplanvouchers zijn in zowel 2023 als 2024 overvraagd, terwijl de cursus- en opleidingsvouchers minder zijn aangevraagd. Uit de evaluatie komt naar voren dat de mindere interesse in opleiding en cursus vouchers deels komt door de hoge eigen bijdrage voor adviseurs en omdat de vorm van leren via een cursus voor boeren minder passend is. Er zijn met name bedrijfsadvies vouchers aangevraagd in 2023, waarbij vooral vraag was naar adviseurs op thema's als duurzaam ondernemerschap en sociaaleconomisch perspectief. Deze thema's sluiten goed aan bij de actuele behoefte van agrariërs bij het maken van keuzes met betrekking tot het toekomstperspectief van het bedrijf.

Tot 15 oktober 2024 zijn 1.306 kennism vouchers uitbetaald van de in totaal 6.109 toegekende vouchers.

Aantal kennism vouchers verzilverd

Naast de vouchers kunnen boeren ook subsidie aanvragen voor demonstratiebedrijven en kennisprojecten. In 2024 waren 23 demonstratiebedrijven en 13 kennisprojecten onderweg met hun project. Ook deze projecten zijn terug te vinden op Groen Kennisnet.⁶

⁶ <https://groenkennisnet.nl/>.

2.5 Communicatie en Netwerk

De Werkplaats Netwerk Platteland is de fysieke bijeenkomst van het Netwerk Platteland. De organisatie van de Werkplaatsen in 2023 en 2024 is in samenwerking met netwerkpartners opgepakt, waaronder LEADER Netwerk Nederland (LNN), Vereniging Kleine Kernen (VKK), LandschappenNL en BoerenNatuur. Voor beide thema's heeft Groen Kennisnet de relevante kennis gebundeld in een dossier. Tijdens de Werkplaatsen was er aandacht voor de volgende GLB-programmaperiode, wat inmiddels een vast onderdeel van het programma van de Werkplaatsen is geworden.

Naast de twee werkplaatsen zijn meerdere andere bijeenkomsten georganiseerd. Zo is er in april 2024 samen met de provincie Flevoland de GLB Werkbank Innovatie EIP georganiseerd en heeft er een LEADER-startdag en LEADER-dag plaatsgevonden.

Leefbaarheid en ontwikkeling van het platteland 30 november 2023

De Werkplaats Netwerk Platteland op 30 november bracht zo'n 150 deelnemers samen uit het netwerk. Het plenaire programma richtte zich op diverse aspecten van het thema 'Leefbaarheid en ontwikkeling van het platteland' met verschillende sprekers die hun inzichten deelden. Vervolgens is aan de slag gegaan in verschillende werkbanken. De dag werd afgesloten met een reflectie op het thema en de dag.

Meer informatie? Kijk op: [Dossier op dit thema](#)

Groenblauwe diensten als potentieel verdienmodel

30 mei 2024

‘Groenblauwe diensten als potentieel verdienmodel voor boer en natuur’ stond centraal tijdens de derde Werkplaats Netwerk Platteland op donderdag 30 mei 2024 in Wildlands in Emmen. Meer dan 200 actoren uit de agrarische sector kwamen hiervoor bijeen. Marten van den Berg, directeur-generaal Agro bij het ministerie van LNV, beet het spits af. Vervolgens leidde Ingrid Jansen, Kwartiermaker van het kernteam rondom de werkplaats, een paneldiscussie waarin een aantal deskundigen met elkaar in gesprek gingen over prikkelende stellingen op het gebied van groenblauwe diensten.

Meer informatie? Kijk op: [Dossier op dit thema](#)

Verbonden veerkrachtige landbouw

15 november 2024

De vierde Werkplaats Netwerk Platteland, op 15 november 2024, bracht zo'n 170 deelnemers samen uit het netwerk. Marc Oudenhoven, gedeputeerde van de provincie Noord-Brabant en Guido Landheer, directeur Europees, internationaal en Agro-economisch beleid (EIA) van het ministerie van LNVN, trapt de dag af. Vervolgens leidde dagvoorzitter Ingrid Jansen een paneldiscussie waarin een aantal agrarisch ondernemers met elkaar in gesprek gingen over prikkelende stellingen op het gebied van een verbonden en veerkrachtige landbouw. Extra aandacht was er voor jonge mensen in het programma, onder andere middels een werkbank die door het netwerk van SFYN werd georganiseerd.

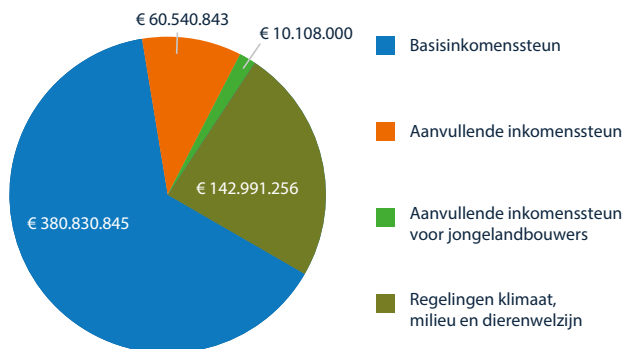
Meer informatie? Kijk op: [Dossier op dit thema](#)

Bijlage

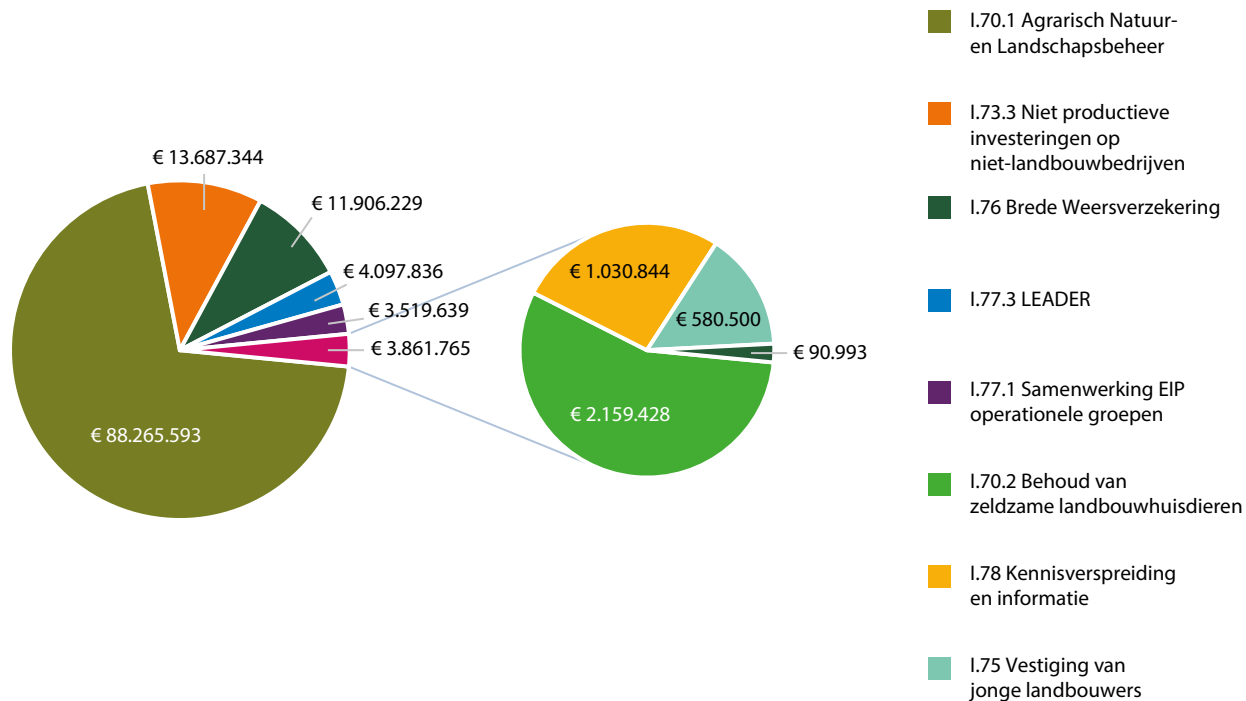
Opbouw directe betalingen ELGF, 2024

Directe betalingen 2024

Opbouw betalingen plattelandsinterventies (ELFPO)

ELFPO betalingen in 2024

Uitgave

Regieorganisatie GLB

Publicatiedatum

Mei 2025

Fotografie

Phil Nijhuis

Michiel Plas

Vormgeving

Xerox Osage

Website

www.netwerkplatteland.nl

Bezoekadres

Regieorganisatie GLB

Graadt van Roggenweg 500

3531 AH Utrecht

secretariaat@roglb.nl

Postadres

Postbus 2755

3500 GT Utrecht

Medegefinancierd door
de Europese Unie